

Nr 193.

Av herr Hall m. fl., om avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val.

Före 1918/21 års författningsreform ägde bland annat den ej utöva politisk rösträtt, som vid tiden för röstlängdens upprättande var i konkurstillstånd. Utesluten från rösträtt var även den, som häftade för understöd, vilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats honom själv, hans hustru eller minderåriga barn. Rösträtt saknade också den, som icke erlagt honom påförda utskylder till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren.

För kommunal rösträtt utgjorde under samma tid skattskyldigheten till kommunen en grundläggande förutsättning. Vidare var det envar då tillkommande röstvärdet på visst sätt graderat efter skattskyldighetens omfattning. Såsom en naturlig konsekvens av denna ordning var den utesluten från rösträtten som häftade för kommunalutskylder. Något konkurs- eller fattigvårdsstreck fanns däremot icke i de dåtida kommunalförfattningarna. Vad fattigvårdsstrecket beträffar saknade dock denna omständighet nämnvärd betydelse, då de personer, som eljest skulle ha drabbats av en sådan diskvalifikationsgrund, tillhörde de grupper, vilka redan såsom icke skattskyldiga utestängts från rösträtt.

Den uppgörelse i författningsfrågan, som vid 1918 års urtima riksdag träffades inom tredje särskilda utskottet, innebar för den kommunala rösträttens del att kravet på skattskyldighet till kommun såsom villkor för rösträtt, det s. k. skattestrecket, slopades liksom även den graderade röstskalan. Den kommunala rösträtten blev i princip allmän och lika. I samband härmed modifierades det kommunala utskyldsstrecket. Såsom ett villkor för kommunal rösträtt gäller därefter, att man i avseende å påförda utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, icke häftar för utskylder för flera än två av dessa år. Det politiska utskyldsstrecket ansågs däremot böra helt avskaffas — en reform, som slutligt genomfördes år 1921.

Även en mildring av fattigvårdsstrecket vid de politiska valen och ett införande av detta modifierade streck jämväl för den kommunala rösträttens del ingick såsom ett led i den vid 1918 års urtima riksdag träffade uppgörelsen i författningsfrågan. Efter reformen, som för de politiska valen slutligt genomfördes år 1921, äger den ej utöva rösträtt, som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning.

Vid 1918 års urtima riksdag genomfördes också den ändringen i de kommunala rösträttsreglerna, att ett konkursstreck av samma innehåll som för de politiska valen inskrevs i kommunalförfattningarna.

Yrkanden om avskaffande av fattigvårds- och konkursstrecken ha några gånger framställts i riksdagen. I en år 1921 väckt motion (I: 174) om grundlagsändring i syfte att borttaga vissa rösträttsstreck hemställdes sålunda bland annat om avskaffande av konkurs- och fattigvårdsstrecken vid andra-kammarvalen. I dessa delar avstyrktes motionen av konstitutionsutskottet (utl. nr 30) och avlogs av riksdagen.

Härefter väcktes år 1933 motion (II: 110) om uteslutande ur riksdagsordningen och de kommunala författningarna av bestämmelserna om att rösträtt och valbarhet ej tillkomme den, som vore i konkurstillstånd. Motionen avstyrktes av konstitutionsutskottet (utl. nr 12) under hänvisning till bland annat att den, som vore i konkurstillstånd icke befunde sig i den självständiga ställning, som borde vara en av förutsättningarna för utövande av rösträtt. Tio av utskottets ledamöter hemställde i reservation till utskottets betänkande, att riksdagen i anledning av motionen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning och förslag till sådan ändring i gällande rösträttsbestämmelser för politiska och kommunala val, att rösträtt även tillkomme den, som vore i konkurstillstånd. Utskottets avstyrkande utlåtande bifölls av första kammaren, reservationen av andra kammaren. Frågan hade därmed förfallit.

Sedermera väcktes vid 1939 års riksdag motion (II: 69) om upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. I sitt i anledning av motionen avgivna betänkande (nr 8) framhöll konstitutionsutskottet att gällande bestämmelse om fattigvårdsstreck icke ägde samma tydlighet i sin utformning som den äldre för andrakammarvalen gällande strängare bestämmelsen i ämnet. Den oenhetlighet vid fattigvårdsstreckets tillämpning, som kunde iakttagas, sammanhänge emellertid enligt utskottets uppfattning även därmed att under senare tid vid sidan av fattigvården andra former av socialvårdande verksamhet tillkommit utan att en klar gränsdragning mellan den förra och de senare alltid åstadkommits. En sådan kunde icke förväntas bliva gjord förrän den år 1937 tillsatta socialvårdskommittén slutfört sitt arbete. Dessförinnan borde enligt utskottets mening slutgiltig ställning icke tagas till frågan om fattigvårdsstreckets avskaffande eller till frågan om revision av detta streck. Inom utskottet hade som en mening framhållits, att slopandet av strecket säkerligen skulle te sig främmande för rättsuppfattningen inom vida kretsar av vårt folk med hänsyn till den påtagligt beroende ställning, i vilken de personer, varom det här vore fråga, befunde sig. Häremot hade emellertid gjorts gällande att vägande skäl visserligen i och för sig kunde anföras för en ompröv-

ning av frågan om fattigvårdsstreckets bibehållande eller avskaffande, men att detta spörsmål icke borde ses isolerat utan i samband med frågan om eventuellt avskaffande av även andra diskvalifikationsgrunder för rösträttens utövande. Utskottet stannade därför vid att icke för det dåvarande tillstyrka bifall till förslaget om fattigvårdsstreckets slopande. Utskottets avstyrkande hemställan bifölls av båda kamrarna. —

År 1943 bragtes frågan om upphävande av utskyldsstrecket, fattigvårdsstrecket och konkursstrecket såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid allmänna val genom motioner (II: 91, II: 154 och II: 155) under riksdagens prövning. Konstitutionsutskottet framhöll i sitt i anledning av motionerna avgivna utlåtande (nr 11) följande:

”I ett valsysteem grundat på allmän och lika rösträtt torde ett utskyldsstreck endast kunna försvaras som ett ordentlighetsstreck, vilket förutsätter att det skall vara tekniskt möjligt att skilja mellan de kategorier medborgare, som förvällat och de som oförvällat restera för skatt. En dylik differentiering för rösträttens del kan emellertid såsom redan framgår av en år 1918 av särskilda kommitterade företagen utredning i ämnet icke genomföras på ett tillfredsställande sätt. Då vid uppgörelsen i författningsfrågan år 1918 det oaktat ett mildrat kommunalt utskyldsstreck kom att bibehållas var avsikten den, att streckets verkningar i väsentlig mån skulle inskränkas; i fortsättningen skulle strecket åtminstone i allmänhet endast träffa personer, vilkas underlåtenhet att gälda utskylderna icke berodde på bristande förmåga. I dessa avseenden har utskyldsstrecket emellertid icke motsvarat förväntningarna. Å ena sidan torde det antal personer som i praktiken kommit att drabbas av strecket, överstiga vad som avsetts vid dess tillkomst. Å andra sidan har utskyldsstrecket visat sig i hög grad konjunkturkänsligt; dess verkningar ha i tider av ekonomisk depression blivit mera vittgående än under normala tider. Vidare torde det med vårt nuvarande effektiva system för skattein- drivning förhålla sig så att de personer, som till följd av skatterestantier förlora sin rösträtt, just äro sådana, vilkas underlåtenhet att fullgöra sin skattskyldighet till kommunen i regel beror på bristande förmåga. Det kommunala utskyldsstrecket har alltså i vissa avseenden fått längre gående verkningar än ett ordentlighetsstreck rimligen kan ha. Det är därför oförenligt med ett i verklig mening demokratiskt statsskick. Härtill kommer att det svårigen låter sig försvaras, då ett motsvarande politiskt streck saknas. Utskottet anser därför, att konsekvensen av det politiska utskyldsstreckets avskaffande nu bör dragas genom ett borttagande jämväl av det kommunala utskyldsstrecket.

Vad konkursstrecket beträffar synes det kunna ifrågasättas, om grunderna för detta streck verkligen äro bärande. Det är visserligen obestridligt, att lagen på visst sätt begränsar handlingsfriheten för den, som försatts i konkurs. Detta förhållande lär emellertid i och för sig icke berättiga till slutsatsen, att den i konkurs försatte skulle sakna den oberoende ställning, som bör finnas för att man skall få utöva politisk eller kommunal rösträtt. Mot upprätthållandet av ett konkursstreck kan vidare anföras, att det måste anses föga tillfredsställande att en persons förlust av rösträtt på denna grund i regel skall vara avhängig av åtgärder från hans borgenärsers sida i syfte att trygga privata ekonomiska intressen. Såsom en ytterligare svaghet hos kon-

kursstrecket kan framhållas, att det i tillämpningen visat sig konjunkturkänsligt på samma sätt som det kommunala utskyldsstrecket. Enligt utskottets mening saknas alltså bärande skäl för detta strecks bibehållande.

Mot nu gällande fattigvårdsstreck såsom diskvalifikationsgrund för politisk och kommunal rösträtt kan anföras, att vid dess utformning icke beaktats, att det finns grupper av medborgare t. ex. de, som uppnått hög ålder eller äro kroniskt sjuka, vilka utan att därför berövas sin rösträtt befinna sig i en minst lika osjälvständig ställning som de, vilka äro omhändertagna av allmänna fattigvården för varaktig försörjning och på den grund diskvalificerats från rösträtt. Mot bakgrunden av den utveckling mot nya hjälpformer i fattigvårdens ställe, som på socialvårdens område ägt rum i vårt land under det senaste decenniet och ännu fortgår, har detta streck också alltmera kommit att framstå såsom mindre väl grundat. Härtill kommer att fattigvårdsstrecket, såsom utskottet redan år 1939 framhållit, i praxis blivit föremål för olika tolkningar. Utsikterna för att härutinnan vinna en ändring synas icke stora. Någon säkerhet för att ens sedan socialvårdskommittén slutfört sitt arbete en fullt enhetlig tillämpning av strecket skall kunna erhållas finnes icke. Utskottet har därför ansett sig böra stanna vid att förordad ett borttagande av jämväl fattigvårdsstrecket."

Konstitutionsutskottet hemställde därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om förslag till 1944 års riksdag angående avskaffande av utskyldsstrecket, fattigvårdsstrecket och konkursstrecket såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid politiska och kommunala val.

Mot utskottets beslut hade nio medlemmar av utskottet anmält reservation. Under hänvisning till samlingsregeringens programförklaring av den 13 december 1939 och med särskilt understrykande av uttalandet i denna om att en förutsättning för samlingsregeringens arbete vore, att inre politiska meningsskiljaktigheter undanskötes, hemställde reservanterna, att de förevarande motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Båda kamrarna biföllo utskottets hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet (riksdagens skrivelse nr 274). —

Vid föregående års riksdag väcktes till slut motioner (I: 35 och II: 83) om att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga sådant förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen, att fattigvårds- och konkursstrecken upphävdes såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid andrakammarvalen. Konstitutionsutskottet förklarade sig i sitt i anledning av motionerna avgivna utlåtande (nr 6) sakna anledning frångå sin vid 1943 års riksdag uttalade mening i ämnet och hemställde därför, under hänvisning till vad utskottet då anført, om bifall till motionerna. Mot beslutet hade nio medlemmar av utskottet anmält reservation under åberopande av bl. a. samma skäl, som anförts i reservationen till motsvarande utskottsutlåtande vid 1943 års riksdag. Riksdagen beslöt i enlighet med vad konstitutionsutskottet föreslagit och antog alltså såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ett förslag om upphävande av konkurs- och fattig-

vårdsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid val till riksdagens andra kammare.

Under hänvisning till den ståndpunkt, riksdagen sålunda intagit i förevarande ämne de två senaste åren, hemställes,

att riksdagen för sin del ville antaga följande

1) *Förslag*

till

Lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet.

11 §.

Rättighet att — — — en röst.

Sådan rättighet må dock ej utövas av den som är omyndig.

Den omständigheten — — — andra maken.

Att den — — — andra stycket.

Denna lag träder inom en var kommun i kraft, då den år 1946 för kommunen upprättade kommunala röstlängden på föreskrivet sätt kommit till stånd.

2) *Förslag*

till

Lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad.

11 §.

Rösträtt vid — — — en röst.

Sådan rösträtt må dock ej utövas av den som är omyndig.

Den omständigheten — — — andra maken.

Denna lag träder i en var stad i kraft, då den år 1946 för staden upprättade kommunala röstlängden på föreskrivet sätt kommit till stånd.

3) *Förslag*

till

Lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm.

9 §.

Rösträtt vid — — — en röst.

Sådan rösträtt må dock ej utövas av den som är omyndig.

Den omständigheten — — — andra maken.

Denna lag träder i kraft, då den år 1946 för staden upprättade kommunala röstlängden på föreskrivet sätt kommit till stånd.

4) *Förslag*

till

Lag angående ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

8 §.

I röstlängden — — — och landstingsmän.

Envar sådan — — — följande kalenderår.

Där en vid kommunala beslut och val, som i första stycket sägs, röstberättigad person saknar rösträtt å kyrkostämma och vid val av kyrkofullmäktige på den grund, att han är främmande religionsbekännare eller anmält sig till utträde ur svenska kyrkan eller tillhör icke territoriell församling, skall om förhållandet göras anteckning i längden.

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946.

Stockholm den 23 januari 1945.

David Hall,

Emil Olovson

Sigurd Lindholm.

i Västerås.
